

Reactieformulier

Consultatie NBA-handreiking 1153 - Frauderisicoanalyse

Consultatieperiode loopt tot en met 16 september 2024

Koninklijke Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

Instructies voor respondenten

We verzoeken u de consultatiereactie uiterlijk aan te leveren op **16 september 2024**.

Dit reactieformulier is bedoeld voor het geven van uw consultatiereactie op de concept NBA-handreiking 1153. Het gebruik van dit document zal de verzameling en analyse van consultatiereacties door de NBA vergemakkelijken.

U kunt reageren op alle vragen of alleen geselecteerde vragen. Om uw consultatiereactie zo goed mogelijk te kunnen behandelen, verzoeken we het volgende:

- Geef uw algemene reactie door middel van de 'drop-down' keuzemenu's.
- Geef de reden voor uw antwoorden bij de gedetailleerde reactie. Als u het niet eens bent met de voorstellen in de handreiking, geef dan uw specifieke redenen en specifieke suggesties aan voor het wijzigen van de handreiking.
- Benoem zo specifiek mogelijk waar uw consultatiereactie betrekking op heeft, bijvoorbeeld door te verwijzen naar specifieke paragrafen, voorbeelden of alinea's in de handreiking.
- Vermijd het invoegen van tabellen of tekstvakken in het formulier bij het geven van uw antwoorden op de consultatievragen, omdat dit de verzameling van de reacties zal bemoeilijken.
- Dien uw opmerkingen in met behulp van dit formulier, zonder een begeleidende brief of een samenvatting van uw belangrijkste punten. Benoem in plaats daarvan eventuele belangrijke punten zoveel mogelijk in uw antwoorden op de vragen.

Uw reactieformulier kunt u zenden naar: consultaties@nba.nl. De NBA vindt het belangrijk om transparant te zijn over de reacties die zij krijgt met betrekking tot voorgestelde regelgeving en toelichtingen daarop. Daarom vragen wij om bij indiening van uw reactie aan te geven of wij uw reactie wel of niet mogen publiceren op de website van de NBA.

Onderdeel A: Uw gegevens

Naam van uw organisatie (of uw naam als u een reactie indient in persoonlijke hoedanigheid)	Mr. M.M. Dongor AA
Naam/namen van verantwoordelijke(n) voor deze indiening (of laat leeg als dit hetzelfde is als hierboven)	
Naam van contactpersoon voor deze reactie (of laat leeg als dit hetzelfde is als hierboven)	
E-mailadres van contactpersoon	mark@prime-ab.nl

Onderdeel B: Antwoorden op de consultatievragen

Voor elke vraag, begint u met uw algemene antwoord op de vraag middels de keuzelijst. Geef uw gedetailleerde opmerkingen, indien van toepassing, daaronder bij de behorende sectie.

1. *Wat vindt u in het algemeen van de opzet en duidelijkheid van deze handreiking?*

Algemene reactie: Goed

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

De handreiking is qua opzet duidelijk en bevat een praktische toelichting hoe frauderisico-analyse in de praktijk toe te passen. Maar op enkele onderdelen is nadere uitwerking en meer duidelijkheid nodig. Zie hieronder.

2. *Wat vindt u van het samenvattende schema in afbeelding 2 op pagina 4?*

Algemene reactie: Voldoende

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

Wat ik mis (onderdeel: planningsfase Standaard 315) is het inwinnen van inlichtingen bij het management in welke mate zij mogelijke frauderisico's onderkennen dan wel in de greep hebben (zie ook onderdeel 2.1 van het AFM Rapport 'Scherper op frauderisico's!')

3. *Is de toepassing van Standaard 240 en, meer specifiek, het door de accountant te volgen proces van de frauderisicoanalyse duidelijk uitgelegd?*

Algemene reactie: Duidelijk

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

Ik merk op dat de handreiking lijkt te zijn geschreven vanuit het perspectief van de controle van de jaarrekening. Standaard 240 is uiteraard echter van toepassing op controle van financiële overzichten. En dat hoeven niet per se jaarrekeningen te zijn. De gehanteerde voorbeelden en context van uitleg en toelichting in de handreiking geven mij echter wel dit beeld.

4. Verdiepende onderwerpen

a) *Is de uitwerking dat aanwezige maatregelen van interne beheersing binnen de entiteit geen positieve invloed hebben op de frauderisicoanalyse duidelijk (paragraaf 2.2)?*

Algemene reactie: Onduidelijk

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

Ik kan de redenering hierin niet geheel volgen. Mijn inziens speelt bij het identificatieproces weging en waardering van frauderisico's met bijbehorende frauderisicofactoren wel degelijk een rol. Gecombineerd met het inzicht in de interne beheersingsomgeving en de kwaliteit van de interne beheersingsmaatregelen van de entiteit. Mogelijk wordt in de handreiking sec en solitair 'het identificatieproces' bedoeld zonder enige weging, duiding of waardering. Indien dat het geval is beveel ik aan om dit ook zo op te schrijven. Ik verwijs naar A107 van Standaard 315 (zie ook reactie KPMG op deze handreiking) en onderdeel 2.3. van het AFM Rapport waarin staat 'Accountants betrekken de interne frauderisicoanalyse van de controleclient'.

b) *Is het onderscheid in frauduleuze financiële verslaggeving en oneigenlijke toe-eigening van activa duidelijk (paragraaf 2.3)?*

Algemene reactie: Onduidelijk

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

De volgende zinsnede heeft naar mijn opvatting een duidelijkere toelichting: 'een relatief klein fraudegeval kan (...) van materieel belang zijn als het senior management erbij betrokken is. De zinsnede zoals hoe ik het lees impliceert dat zolang het senior management niet betrokken is bij een 'relatief klein fraudegeval', het kennelijk (kwantitatief en kwalitatief) niet materieel is. Hoewel er in paragraaf 4.2 nader wordt ingegaan op dit stuk, beveel ik aan om hier nadere toelichting op te geven. Wat is bijvoorbeeld een 'relatief klein fraudegeval'? Indien daar geen definitie aan gegeven kan worden is het wellicht verstandig om dit ook niet op deze manier in de handreiking op te nemen. Bovendien kan een 'relatief klein fraudegeval' impact hebben op stakeholdersbelangen. Hier gaat de handreiking niet of nauwelijks op in.

c) *Is de toelichting op de frauderisicofactoren duidelijk (hoofdstuk 3), inclusief de toelichting op de fraudedriehoek (paragraaf 3.3)?*

Algemene reactie: Duidelijk

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

Nvt

d) *Is de evaluatie van frauderisicofactoren om te komen tot frauderisico's (hoofdstuk 4) duidelijk? En is de uitleg en het diagram in paragraaf 4.2 rondom het gebruik van het spectrum (waarschijnlijkheid x orde van grootte) duidelijk?*

Algemene reactie: Onduidelijk

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

Wat hier onduidelijk is naar mijn opvatting zijn de volgende punten; 1) fraude is kennelijk niet altijd materieel, 2) bij de beoordeling of fraude wel materieel is wordt eendimensionaal een definitie geschetst van kwalitatieve materialiteit. Hieronder een korte toelichting op elk voorgenoemd punt.

1. fraude is (kennelijk) niet altijd materieel

Het komt voor dat een frauderisico wel degelijk aanwezig wordt geacht (kans hoog) maar dat de impact laag is (orde van grootte laag). Nu wordt in de handreiking sterk de indruk gewekt dat een dergelijke uitkomst van de frauderisicoanalyse enkel aandacht behoeft als het management erbij betrokken is. Dit kan ik niet volgen.

Voorts wordt in de handreiking mijn voorgenoemde indruk bekrachtigd door de uitspraak van de Accountantskamer (hierna: Ack) op te nemen als voorbeeld waarom een fraude – als deze niet materieel is, kennelijk geen aandacht behoeft. De uitspraak van de Ack is mijn inziens niet een voorbeeld wat in deze handreiking moet worden opgenomen. Het feitencomplex is te casuïstisch en biedt geen houvast voor nadere praktijksituaties die met elkaar vergeleken kunnen worden. Bovendien stond in deze casus niet vast dat er sprake was van fraude. In r.o. 5.7 van de onderhavige uitspraak stelt de Ack immers het volgende; (...) Klager stelt dat sprake is van fraude (...). De Ack laat de juistheid van de stelling in het midden. Vaststaat dat het fraudesignaal ten tijde van de controle niet bekend was. (...) Y1 (controleerend accountant) heeft bij de uitvoering van de jaarrekeningcontrole dus geen rekening kunnen houden met klagers vermoeden van fraude.

Dit is mijn inziens een belangrijke passage uit de uitspraak die niet in de handreiking voorkomt. Immers, het is niet duidelijk hoe de Ack zou hebben geoordeeld als het fraudesignaal binnen was gekomen bij de accountant **nog** voordat hij de controleverklaring had verstrekt. Wellicht had zij anders geoordeeld indien de accountant hetzelfde verweer had gevoerd. Een ander oordeel van de Ack had kunnen zijn dat het fraudesignaal toch materieel is en dat de accountant daar als zodanig ook op had moeten acteren. Anders gezegd; de accountant had dan mogelijk meer werkzaamheden moeten uitvoeren dan hij aanvankelijk had gedaan op het gebied van de servicekosten. Dus het credo dat fraude per definitie altijd materieel is, wordt door jullie verwijzing naar deze Ack uitspraak **niet** genuanceerd.

Tot slot. De door de handreiking aangehaalde zinsnede en passages uit de uitspraak zien tevens niet op de 'vermeende fraude' maar op de verwachting van klager dat de accountant op adequate wijze de juistheid van de servicekosten controleert. Dat is wezenlijk iets anders.

2. Kwalitatieve materialiteit

Bij de definiëring van kwalitatieve materialiteit lijkt het alsof enkel de betrokkenheid van het management bij (kwantitatief niet materiele) fraude in de handreiking als uitgangspunt genomen. Ik kan dit niet volgen. Ook al is het management niet betrokken bij een (kwantitatief niet materiele) fraude, zou er toch naar andere aspecten moeten worden gekeken. Een van deze aspecten betreft bijvoorbeeld de relevante stakeholders. De handreiking gaat onvoldoende in op de (kwantitatief niet materiele) gevolgen van fraude voor de daartoe relevante stakeholders waar de accountant ook rekening mee moet houden. De indruk die nu gewekt wordt bij het lezen van de handreiking is dat kwantitatief niet materiele fraude ook niet kwalitatief als materieel behoeft te worden beschouwd als er geen managementbetrokkenheid zou zijn. Indien mijn indruk juist is vind ik dat een ééndimensionale benadering en doet het geen recht aan andere relevante stakeholders.

e) *Wat vindt u van de toelichting op het veronderstelde frauderisico van doorbreking van de interne beheersing door het management (paragraaf 5.1)?*

Algemene reactie: Duidelijk

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

Nvt

f) *Wat vindt u van de toelichting op het veronderstelde frauderisico van de opbrengstverantwoording? Is de uiteenzetting van de hoofregel en de uitzondering (paragraaf 5.2) duidelijk?*

Algemene reactie: Duidelijk

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

Nvt

g) *Mist u nog andere onderwerpen waarop verdieping gewenst is? Zo ja, kunt u dit en de bijbehorende prioritering hiervan motiveren*

Algemene reactie: Ja

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

5. Voorbeelden

- fraude (wel of niet materieel) en stakeholdersbelangen;
- frauderisico geïnitieerd door management met bijbehorend risicobereidheid;

- fraude in de vorm van niet voldoen aan relevante wet- en regelgeving (combinatie Standaard 240 en 250 als duo te betrekken in fraude-risicoanalyse)

a) *Zijn de voorbeelden (in de paragrafen 4.3, 4.4, 5.1 en 5.3) helder en illustratief?*

Algemene reactie: Duidelijk

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

Het voorbeeld van de Ack is naar mijn opvatting misplaatst. Tot slot wil ik nog vermelden dat de Ack niet de hoogste feitenrechter is. Het is belangrijker om de zienswijze van het CBb te onderzoeken op dit onderwerp omdat deze uitspraken veelal meer zuiver zijn en gericht op zowel de objectieve juridische alsmede de accountantstechnische context.

b) *Kunt u aanvullende voorbeelden aanleveren die toezien op de verdiepende onderwerpen?*

Algemene reactie: Ja

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

Casus voorbeeld:

Een onderneming met diverse locaties maakt gebruik van diverse locatiemanagers. De locatiemanagers krijgen ieder de beschikking over een bankpas om betalingen mee te doen. De bedoeling is dat deze locatiemanagers hierdoor over meer autonomie beschikken ten aanzien van hoe de locatie wordt gerund. De locatiemanagers krijgen ieder aan het begin van het jaar een budget gestort van € 10.000. Hiermee moeten ze de uitgaven verrichten die zij nodig achten voor de betreffende locatie. Bij elke uitgave die ze doen is het de bedoeling dat ze deze voorzien van de benodigde onderliggende stukken. Enkele uitgaven die worden gedaan ten behoeve van de locatie hebben een gemengd karakter. Dat wil zeggen dat deze uitgaven als zakelijk kunnen worden beschouwd, maar net zo goed een privé-uitgave hadden kunnen zijn. Ook wil het nog wel eens zo zijn dat de locatiemanager niet het onderliggend stuk ten aanzien van de uitgave kan overleggen. De bon is 'kwijt'.

Het management weet dat de wijze waarop ze dit doen een frauderisico kan zijn. Maar echter vinden zij het aspect van autonomie belangrijker dan de mogelijke fraudeschade. Zonder voldoende autonomie kunnen de locaties immers niet worden gerund. Bovendien is het bedrag wat de locatiemanagers aan budget krijgen bij lange na niet materieel ten aanzien van de controle van het financiële overzicht.

Gevraagd:

Hoe moet de handreiking worden toegepast in een situatie waarbij management bewust het frauderisico aanvaard (kans: gemiddeld tot hoog) maar de impact kwantitatief niet materieel (orde van grootte: laag) is?

c) *Kunt u voorbeelden aanleveren van hoe u uw cliënt heeft gestimuleerd een interne frauderisicoanalyse op te stellen, en hoe u deze analyse hebt gebruikt bij de uitvoering van uw eigen frauderisicoanalyse?*

Algemene reactie: Nee

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

6. *Zijn de vereisten ten aanzien van het documenteren van de verschillende werkstappen in het proces van de frauderisicoanalyse voldoende duidelijk?*

Algemene reactie: Duidelijk

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

7. *Recent is de NBA-handreiking 1137 (corruptie, werkzaamheden van de accountant) geactualiseerd. Hierin wordt een link gelegd naar fraude en de frauderisicoanalyse. Is de uitwerking in deze NBA-handreiking 1153 volgens u voldoende duidelijk en consistent met de NBA-handreiking 1137?*

Algemene reactie: Onduidelijk

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

Ik ken de handreiking 1137 niet inhoudelijk. Maar is het de bedoeling dat deze in samenhang moet worden gelezen met deze onderhavige handreiking?

8. *Heeft u nog andere adviezen en/of opmerkingen met betrekking tot de NBA-handreiking 1153?*

Algemene reactie: Ja

Gedetailleerde reactie (indien van toepassing):

Ik heb nog de volgende opmerkingen/adviezen:

1. teambespreking (Standaard 240.16)

In de toelichting van de teambespreking wordt aangegeven dat er vanuit de 'literatuur beperkingen bekend zijn over de effectiviteit van brainstormsessies'. Kunt u een verwijzing opnemen naar welke literatuur dit precies betreft zodat een gebruiker van de handreiking hier ook kennis van kan nemen?

Tevens zou het wellicht handig zijn om te vermelden dat de teambespreking vooral ook in moet gaan op zogenaamde 'a contrario' redeneringen. Te vaak komt het voor tijdens teambesprekingen op het gebied van fraude dat er vaak geredeneerd vanuit het perspectief waarom er geen fraude kan zijn, ipv waarom er wel fraude kan zijn.

2. Het AFM Rapport 'Scherper op Frauderisico's!'

Het onlangs verschenen AFM Rapport biedt concrete handvatten ten aanzien van wat de toezichthouder verwacht van de accountant bij het uitvoeren van zijn frauderisico-analyse. Ik had eigenlijk verwacht dat de inhoud van dit rapport waar nodig ook verwerkt zou zijn in de handreiking. Maar ik vind het persoonlijk onvoldoende aan bod komen en dat is een gemiste kans. Voor zover ik kan beoordelen is het AFM rapport door de praktijk immers positief ontvangen.

3. Handreiking algemeen

Ik wil graag benadrukken dat de accountants werkzaam in het MKB over het algemeen niet beschikken over een bureau vaktechniek. Handreikingen vanuit de beroepsorganisatie zijn dan zeker een zeer welkome hulpmiddel om duiding te geven aan vaktechnische aspecten. Te meer ook omdat in de tuchtrechtspraak de Ack het de accountant aanrekent als hij of zij, bij het uitvoeren van een opdracht geen kennis heeft genomen van de uitgebrachte standpunten en/of guidance van de beroepsorganisatie.

Maar het is dan ook wel van belang dat de inhoud van de handreiking voldoende duidelijk is voor de gebruiker. Daarom beveel ik aan om ook weg te blijven van uitspraken als; 'relatief klein fraudegeval',

of: 'het credo fraude is altijd materieel behoeft enige nuancing'. Ook beveel ik aan om vooral ook in niet mis te verstane woorden op te schrijven wat er bedoeld wordt, zodat het risico dat een gebruiker het anders kan opvatten zoveel mogelijk beperkt blijft.